

Új és megújuló ifjúsági mozgalmak 2016-ban

-

A civil szervezetek kialakulása, működése

2016

Készítette:

Nagy Sándor

A civil társadalom kifejezés csak a polgári társadalom kialakulása utáni időkre érdemes használni, hiszen polgárság van az antik Rómában és Athénban is, ahogy a feudális kereskedő városokban is, mégsem helyes, ha ezekben beszélünk civil társadalomról. Polgári forradalmak utáni modern polgári társadalmak kialakulása után kell használnunk a fogalmat, ezekhez kapcsolódik majd az az alkotmányos berendezkedés, amely a polgárt az állampolgári jogokban egységesíti, s melynek alapja a magántulajdon és a törvény előtti egyenlőség eszméje volt (felvilágosodás terméke). Az érdemi különbségeket csak az alkotmányos jogok fogják biztosítani az állampolgár számára az államhatalomtól **független** társadalmi élet létrejöttével. A civil társadalom nem egyenlő a társadalom privát szférájával /statutum feudális önkormányzatok jogszabályai/, ez egy fontos megállapítás. A polgári szabadság ugyanis az állam által meghatározott, alapjogi garanciákon nyugszik. A jog által biztosított és garantált a működése, a polgári jog szabályai és keretei irányadóak rá. Az államhatalomtól független szféra; személyi, intézményi hálót alkot, ami hozzájárul a társadalmi kohézióhoz és szintén hozzájárul ahhoz, hogy a társadalmi, polgári akaratok, érdekek államtól független intézményes és nem intézményes keretbe szervezzék a társadalom életét. Nem felülről szervezték meg a társadalmat, az eredménye pedig egyértelmű: szabadságjogokon és garanciákon alapuló társadalom kohézióját már nemcsak az állam szervezi, hanem a polgárok saját maguk szervezik önmaguk kohézióját.

Társadalmi tagolódása

NEM INTÉZMÉNYESÜLT SZFÉRA	INTÉZMÉNYESÜLT SZFÉRA
<p>a.Habermass: Lebenswelt, Pokol: hétköznapi élet</p> <p>van privát szféránk, mely a fentiek halmaza</p> <p>eseti, egyedi jellegűek lehetnek, vagy hosszabb időn át fennmaradó, de jogi keretet nem öltöző mozgalom</p>	<p>ide tartoznak a non-profit szféra intézményei és az intézményesült mozgalmak (utóbbiak nem pártok)</p>

A mozgalom kifejezése

Négy nagy generációs értelmezés van a mozgalomra, mint fogalomra Az első a *francia forradalom előtti időszak*: A mozgalom kifejezést a latin nyelv kereteiben, mint egyfajta társadalmi elégedetlenséggel, politikai vagy gazdasági elégedetlenséggel a fennálló hatalommal szembeni megmozdulásként értelmezték, a fogalom használata a hatalom

gyakorlók oldaláról jelentkeznek; negatív képzetek és jelentéstartam kapcsolódik hozzá (lázadások, felkelések, puccsok vagy még kiterjedtebb változatuk a háborúk; paraszt-háborúk, vallás-háborúk)

Francia forradalom utáni időszak:

A mozgalom fogalma megváltozik a változás hozzákapcsolódik és az ehhez kapcsolódó viszony is pozitív lesz, nem helyi, lokális mozgást, hanem történelmi mozgást fejez ki; haza és haladás programja, evolutív liberalizmus tükröződik benne – folyamatos fejlődésbe és szabadságba vetett hit, ami az emberiség fejlődésével jár

Ipari forradalmat követő időszak:

A modern tömeg megjelenésével, a mozgalom fogalma a mai értelmezést veszi fel, társadalmi mozgást ért alatta

Új generációs értelmezések:

A második világháború után jelennek meg az új társadalmi mozgalmak – posztmodern értelmezési keretbe kerül, lényege a világok sokasága – értékrelativitás kapcsolódik hozzá: felmérjük a számunkra fontos értékeket; új kommunikációs mozgalmak – önszerveződését mutat (facebook, instagram, chat, fórum, twitter)

A mozgalmak típusai:

- felkelések, lázadások
- reformmozgalmak – polgári társadalom értékeihez viszonyított (nyelvi mozgalmak)
- tömegmozgalmak – polgári jogok kiterjesztése érdekében (nagy munkás – és agráriusmozgalmak)
- új társadalmi mozgalmak – nyugati részen új értelmezés megadása, alapja: civil szféra

A globalizáció jelensége, annak pro és kontra oldala

Elsősorban gazdasági jelentéstartalommal ruházták fel és jelentette a civilizált világra kiterjedő nagy vállalatok által lebonyolított kereskedést, valamint az ezzel összefonódó tömegtermelés eredményeként megjelent fogyasztási mintákat. A második ipari forradalomban a tömegtermelés elindult, a hirdetés és a reklám által ez a világ szintén összefonódik az újsággal, sajtóval s majd később jön a többi: rádió, tv, internet. Tehát a telekommunikáció eszközei által, valamint a migrációt elősegítő technikai találmányokkal:

gőzhajó, autó, repülő együttesen a glóbusz bármely pontjának utolérhetőségéhez vezetett, miközben a kereskedelmi média rendszere egyre erősítették hirdetéseikkel, reklámjaikkal a multinacionális cégek világát és ezek fejlődéséhez, egy jobb és gyorsabban szolgáltató bankvilág kellett kiépüljön, amelyik a 20. század felétől, mint a pénzpiacok ura a leghatékonyabb informatikai rendszereket hozták létre. 1860-as években kezdték el érzékelni a fogyasztásra kieleződő/kiépülő rendet. Erre válasz a kommunizmus, mely erőteljes kapitalista kritika – bipoláris világ erre épült (kapitalizmus ellen, mellett). A fogyasztóközösség elve: a legkülönbözőbb társadalmi alrendszerekben is a fogyasztói beállításunk lesz a domináns (hallgató – fogyasztó; tanár – szolgáltató) Innentől kezdve pedig bármi lehet termék: jog, politika, művészet, tudomány; mindent fogyaszthatóvá lehet tenni.

A világ ideológiája: neoliberalizmus, gyakran neokonzervatív – Amerikai és kontinentális meghatározásból fakad, de mindkettő ugyanaz; szemlélete: a globalizálódott gazdasági modell átültetése a politikába.

A pro-mozgalmak alapvetően nem hagyományosak, hanem olyan típusú szerveződések, amik alapítványok köré szerveződnek (egyetemek körül is) fogyasztói – kulturális fogyasztásra épül és együttesen hirdetik a multikulturalizmust, az értékrelativitást, a fogyasztás szabadságát, a nyitott társadalmi mintát (pop-art) Ennek ellenlábasaként új mozgalmak jöttek létre, melyek tiltakozó jellegűek, eltérő aspektusból közelítenek. Erős a zöld jelleg, radikális baloldali (gx) több eltérő, új társadalmi mozgalom keretében jönnek létre, de a II. olajválságtól ez a globális uralmi rend fokozatosan erősödik, crösödött és legnagyobb expanzióját a Szovjetunió és a keleti tömb összeomlása eredményezte, amikor is ezen felszabaduló államok a demokrácia, szabadság és jólét reményében akartak csatlakozni a nyugati modellhez.

Az 1970-es évek második felében még áll a kelet – nyugat tengely, nincs hova terjeszkedni. Mivel a fogyasztói jelleg a domináns, így Afrika és Ázsia kiesik, mert erőtlenekek a fogyasztói mivoltukban. A piac belső megújítása lesz a cél – jóléti modell félretolása és a legjobb az, ha a piac szabályoz. Az államba be kell hozni a piaci – fogyasztói szemléletet; klasszikus állami funkciókat kezdik elpiacosítani, ez pedig az államok szuverenitásának legyengüléséhez vezet.

Tiltakozás

Vizsgálata viszonylag új keletű és szerves kapcsolatban van a civil szektor megmozdulásaival. A társadalmi, politikai konfliktusok egyik kifejezési formája a kollektív aktorok mobilizációja jelentkezik benne, a nyíltan és nyilvánosan artikulált igények vagy

vélemények, követelések megvalósításának céljával. A tiltakozás egyfajta társadalmi mobilizáció, hiszen a politikai tiltakozáshoz kollektív cselekvés kell, pl: vasutas sztrájk.

A tiltakozás egy kollektív cselekvés, szervezett, spontán is kialakulhat tiltakozás és nyilvános. Részben **proaktív jellegű** lehet, tehát valamilyen cél elérése érdekében történik. Részben pedig **reaktív jellegű tiltakozás** (vmi ellen): állami, politikai cselekvések megghiúsítására, vagy ezek elhárítására történik. Mozgósítani akar, akiket akar, azok a tiltakozás alanyai, résztvevői: a pártot, mozgalmat, szakszervezetet, egyesületeket, egyházakat. az alany maga a tiltakozó a társadalom spektrumát felölelheti (taxis-blokád reaktív). Címzettjei leggyakrabban szűkebb az alanyok körénél. Közvetve vagy közvetlenül az államhatalom, az ezeket ellenőrző társadalmi, politikai csoportok vagy mozgalom szokott lenni a címzettje. A civil társadalom teljes, színes kavalkádja is megjelenhet, vagy a gazdasági szféra szereplői is címzettek lehetnek valamilyen tevékenységük miatt. Általában a tiltakozások, majd mindegyik társadalmi berendezkedésben megtalálhatók, csak a hozzáállása a berendezkedésnek más (diktatúra: törvénytelen a megmozdulás). Demokráciák a tiltakozásnak törvényes keretet engednek és szabályozzák azokat – alkotmányos alapjog. Igyekeznek ezáltal a tiltakozásokat legális és ellenőrizhető mederbe terelni.

Tiltakozások akciótípusai:

A fennálló jogszabályokhoz való viszonyuk szerint lehetnek legálisak és illegálisak, erőszakos és békés csoportosulások. A mobilizált tömeg szempontjából lehet tömeges, csoportos vagy kisebb és vannak egyéni formák is. Egyéni forma: alanyok mobilizálásra buzdítása. Szervezett vagy spontán, szándéka szerint közvetítő, figyelemfelkeltő, nyomásgyakorló (sztrájk) tiltakozási típusok léteznek. Lényeges a szándékoltan nyilvános jelentkezés – legalizáció miatt, ma már ez gyakorta a közösségi oldalakon történik. Ezek az oldalak képesek arra, hogy kevés anyagi ráfordítással, rövid időn belül, hatalmas tömeget érjenek el. Erődemonstrációra is szokták használni.

A polgári engedetlenség

A tiltakozáshoz tágabban kapcsolódik a polgári engedetlenség, mely egy alkotmányjogi megközelítés. A kezdeményezésről a modern alkotmányos állampolgársághoz fűződően beszélhetünk, a korábbiak nem ismerik ezeket, vagy értelmük igencsak korlátozott keretek között van meg. Szó szerinti kezdeményezés lehetősége a nép oldaláról, amely a modern demokratikus rendszereket jellemzi, hiányoznak a korábbi történeti demokráciák formáiból. A despotikus rendszerek az állampolgárság témakörét szintén nem alapjogi értelmezésben

ismerik, jó esetben diplomáciai értéke van. Mind a római, mind az athéni polgárság jogosultságokat kötnek, civil jogi beágyazottságú és kapcsolódása az államnak az aktív állampolgársághoz a közvetlen és közvetett demokratikus elemekben jelentkezik vagy jelentkezett. Az általános igazságosság képzetei kötődnek ehhez, a Nikkomakhoszi etikában három igazságosság típus közül (osztó, kiegyenlítő, általános) a közösségi döntéshozatal a népi döntéshozatalok típusait sorolja fel, mint amit a közösség egésze igazságosnak tart.

Közvetlen demokratikus forma:

Az első és legismertebb forma a népszavazás intézménye (Athén, törzsi gyűlések – fegyverhordozók). Csak az egyik kezdeményező lehet a nép, a választópolgárok 100.000 aláírással kezdeményezhetnek népszavazást, de ezt nem kötelező kiírni, de 200.000 aláírással már kötelezően népszavazást kell kiírni. Emellett: köztársasági elnök, kormány: egyharmada az ogy. képviselőknek lehet törvény megerősítő referendum, az országgyűlés kapcsán plegistikum.

Ezekben a témákban nem lehet kiírni népszavazást: költségvetési témák, adókkal kapcsolatban, államhoz kötődő szuverenitás kérdései, illetékek, alkotmánymódosításra vonatkozó.

A másik forma a népi kezdeményezés, melynek nincs történeti típusa; kizárólag állampolgári aktivizmuson nyugszik, legalább 50.000 aláírás az ogy. hatáskörébe tartozó ügyekben, jogalkotásra, szabályozás módosítására, jogszabály megszüntetésére irányul, megfogalmazott kodifikációs szövegre tesz javaslatot.

Közvetett demokratikus forma:

- választások
- képviseleti – eredmény

Vegyes demokratikus forma:

Eltérő hangsúllyal jelentkezik, Svájcban közvetlen az erősebb Németországban pedig a közvetett képviseleti az erősebb, ennek történeti okai vannak. Nagyon fontos, hogy a modern felfogás az aktív állampolgárságról minden esetben teret enged az állampolgárok számára, arra hogy ők maguk kezdeményezzenek egyfelől döntések meghozatala, másfelől jogi szabályozás meghozatala tekintetében.

Célja: aktív állampolgárok többsége, részben foglaljon állást a legfontosabb közösségi kérdésekben, részben pedig kényszerítő erővel bírjon a hatalmat gyakorlók irányába és

valamilyen jogszabály, vagy szabályozás meghozatalára vagy annak megszüntetésére bírja a jogalkotót.

Típusai: helyiek és országosak, ügydöntőek vagy konzultatívak, kötelezőek vagy irányadóak, fakultatívak.

A civil szféra kialakulása a rendszerváltás időszakában

A rendszerváltás átmenet jellegű volt diktatúrából a demokráciába. Nemcsak társadalmi struktúra, hanem a legtágabb értelemben vett civil szféra is átalakult. A politikai intézmények mellett létező civil társadalom a diktatúrákban nem a társadalmi akaratok és érdekek becsatornázásának területe, hanem a munka és a hétköznapi élet területe így szerkezete nem a demokratikus civil társadalom szerkezetével azonos, leginkább gyülekezési és egyesülési szabadság korlátozottsága miatt. A civil társadalom szerveződése a '80-as évek értelmiségi szerveződéseiből indult ki. Voltak a szabadságnak kis körei, amik a civil társadalom életére jellemző (értelmiségi autonóm találkozók) és ezekből indul el később a pártképződés.

1988: Egyesületi és Párttörvény a fordulópont: létrejönnek a rendszerváltó pártok, állampárti ciklus utolsó két évében, már az így létrejött pártoknak a képviselői is parlamentbe kerültek. Ezek mellett az Egyesületi Törvény lesz az, amelyik a civil társadalom intézményesült átalakulását hozza – szabadon alakulhatnak a legkülönbözőbb egyesületek, alapítványok. A későbbiekben módosították ezt a rendelkezést a 2011. évi CLXXV. törvény az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló határozatban. Bejegyzésük már cégbírósághoz kötött és deklaráltan non-profit jellegűek

Egyházak is újrafogalmazzák magukat ez alapján. A társadalmi mozgalmak kiszélesedése kezdődik meg. Lokális szintről országos szintűvé tudnak válni, ezek pedig mind erősítik az aktív állampolgár képzetét, vagyis azt hogy az állampolgár ne csak párt és közpolitikai aktivitást mutasson, hanem a részvételi jellegét a demokráciának a civil, öntevékeny részeken is mutassa meg. Korporatív szerveződés is elindul; alapja a kamarákról szóló törvény, a szakma szerinti egyesülés és érdekvédelem: kamara, szakszervezet.

Ulrich Beck: A kockázati társadalom

A 80-as évek első felétől zárkózik fel a német kritikai – szociológiai irányvonalhoz (Frankfurti Iskola: Habermass, Luhman...). Modernitás és új típusú társadalmi kockázatok vizsgálatáról szól a műve. A globalizáció és az atomkorszak veszélyei egyben egy új társadalmi és hatalmi formát hoztak létre és ez új a globalizálódó világban és az új

atomkorszakkal felemelkedő új társadalmi rendet nevezi ő kockázat-társadalomnak. Művé nagy hatással volt az 1986-ban bekövetkezett csernobili katasztrófa. Azt mondja ki, hogy lokálisan ott helyben történik ugyan valami, de ez egyben globális jelleggel is bír. „Minden ami lokális, az egyben globális is.”

Értelmezési keretek:

A nyomorúság korlátok közé szorítható, az atomkor veszélyei már nem. Ebben rejlik újszerű, kulturális és politikai ereje, hatalma pedig a veszély hatalma, amely megszünteti a modernitás összes, védett zónáját és megkülönböztetéseit (faji, vallási, nemi). A 20. század második felére, amit Habermass kommunikációs tekintetben mond „csak”, ő ezt ténylegesnek tartja, és azt mondja, hogy létrejön egy világ társadalom, aminek fő jellemzője, hogy oldódik lokális jellege és erősödik benne „az egyetemes érintettség”. Ebben a társadalomban nyilván dominálnak az olyan cselekvések sokasága, amelyeknek következményének nem lehet lokális határt szabni. Minden lokális cselekedet globális is egyben, így állandóan vizsgálni kell a cselekvések következményét és ez nem más, mint kockázatelemzés. Álláspontja, hogy miközben a fejlett modernség küldetése a születési korlátok feladása volt (és az, hogy mind ki tudása, munkája alapján érjen el eredményeket az életben), addig a 20. század végére és a 21. század elejére egy újfajta, asztriptív sorsveszély jön létre, amelytől mindenfajta teljesítmény dacára sincs menekvés. Az a probléma, hogy ez az új társadalmi rendszer a tévedés ember mivoltát, felfoghatatlan romboló erőkké alakítja át. Az emberiség és így a polgári társadalmak is, eddigi életformái néhány évtized alatt összeomlott. Ki vagyunk szolgáltatva a természetnek, amelyet viszont maga az ember fertőz halálra. A 19. század terméke, konstrukciója, hogy az embernek uralkodnia kell a természetén és figyelmen kívül kell hagynia azt. A 20. századra, a 19. század programja a természet kizsákmányolásához vezet, s már nem az ipar épül a természet rendszerére, hanem a természetet alakították át az ipar rendszeréhez. Ez vezet a természet rombolásának társadalmasításához.

Kisebbségi kérdés

Történeti előzmény:

Magyarországon a civil társadalom kérdés köre a dualizmus időszakában növekszik meg, valamint a kisebbségek emancipációja és ilyen irányú szerveződése. **Erős asszimilációs folyamat**: Magyarország területén élő lengyelek, németek (megszűnik az, ami a század első felében volt); ruszinok – Galíciából Magyarországra menekülő zsidóság a kulturális, politikai, gazdasági, többségi társadalom jegyeit veszik fel, mindabból ami a nemzetiségi nagy

etnicitásbeli jegyeket jelenti, de sok esetben megmarad a vallási, kulturális, vagy folk hagyomány a közösségen belül. Ezzel ellentétesen viselkednek a szerbek, horvátok, románok és részben a II. világháború időszakában a szlovákok – ők a különállást választják és még a társadalmi integrációt is elutasító alapon álltak. Az önálló nemzetállam létrehozatalát tűzi ki célul – ez felbuzdítja az itt élő kisebbséget.

Napjainkban:

Mára 13 bevett kisebbség van a törvényi szabályozás szerint a 100 éve Magyarországon élő kisebbségek, azok akik jogosultak magukat törvény szerint is önszerveződő csoportként meghatározni és az alkotmányos berendezkedés, az aktív állampolgárság és az alkotmányjogi berendezkedés számukra széles körű szabadságjog alapján önkormányzat szervezését biztosítja. 13 kisebbségi önkormányzat sajátos szabályozás keretén belül és sajátos választási rendszerben államtól kapott, valamint önállóan szerzett források fölött szabadon rendelkezhetnek, etnikai, vallási vagy kulturális céljaik megvalósítása érdekében. Az önkormányzás lehetősége már az alkotmányos integrálás szándékát jelzi és egyben a civil társadalom erősödését is várja tőle a jogalkotó. Alkotmányos szinten demokratikus deficit, a kisebbség országgyűlési képviselete. A 13 kisebbségnek formálisan egyiknek sincs országgyűlési képviselője mindössze a pártpolitika kíván nyereszkedni szavazatok szerint abból, hogy a legnagyobb roma kisebbség köréből saját politikai szerveződést kialakítva 1-1 bejutó helyet kínál néhány roma képviselőnek vagy jelöltnak azt remélve, hogy a közel 800 000 fős kisebbséget a jelöltek az urnákhoz tudják szólítani. A kisebbségeken belül különbséget szoktunk tenni vallás szempontjából, etnikai hovatartozás szerint. A társadalmi integrációjukat is eltérő módon szolgálta az önkormányzatiság, általában a civil kezdeményezések és ezek nonprofit jellege dominált a kisebbségek esetében, komoly civil hálót hoztak létre, kulturális intézmények, saját nyelvű iskolák, önálló, vallási, közösségi intézmények. Általánosságban elmondható, hogy az integráció önkormányzati modellje elérte a célját. A rövid fogalmi és történeti áttekintést követően vizsgáljuk meg közelebbről az új társadalmi mozgalmakat, melyek a leginkább kihatással vannak jelenkorunk civil szférájára.

Az új társadalmi mozgalmak

Az új társadalmi mozgalmak definíciójának megértéséhez, egy Joseph Huberle nevű nyugat-berlini politológus meghatározását vettem át. E szerint, az új társadalmi mozgalmak heterogén jellegűek, igen sokszínűek, (különböző világnézetű mozgalmakról van szó) és közös jellemzőjük, hogy a társadalmi rendszert kritizálják, mely kritikához utópikus ellenjavaslatot társítanak. A következő irányzatokat különíthetjük el az új társadalmi

mozgalmakon belül: állampolgári kezdeményezések, ökológiai mozgalom, alternatív életforma mozgalom, ifjúsági mozgalom, kommuna mozgalom, feminizmus, emancipációs mozgalom, új spiritualizmus, új békemozgalom, állampolgári jogok kiterjesztésére és megvédésére irányuló mozgalom, és végül, de nem utolsósorban a globalizációkritikai mozgalom.

Ez egy vitatott felsorolás, de nagy előnye, hogy megragadja ezen mozgalmak újfajta jellegét, mely nem jelent mást, minthogy ezen mozgalmak alternatív modernizációs stratégiát kívánnak adni a modern ipari társadalom modelljével szemben, és ezt a hagyományostól eltérő lázadási formákon, nem konvencionális politikai eszközökkel kívánják elérni. (Ilyen eszköz lehet ezen mozgalmak esetében a közvetlen demokrácia alkalmazása szervezeteikben)

Hogyan nyilvánulhatnak meg az ilyen típusú mozgalmak? Erre jó példa a critical mass nevű esemény; hiszen ez „rendezvény” nem szól másról, minthogy az év egy adott napján a környezetszennyezés ellen biciklisek vonulnak fel a fővárosban és több vidéki nagyobb városban, és egy adott időpontban azon a helyen, ahol épp tartózkodnak, felemelik a kerékpárjaikat. E jellegben is megmutatkozik az alternatív jellemző, mivel a figyelemfelkeltésnek nem egy hagyományos útját választották, hiszen az egész tömeg, amikor felemeli a bicikliét, nem tesz mást, mint egy nem hagyományos, szimbolikus cselekvéssorral fejezi ki nemtetszését a fennálló állapotokról. De vehetjük példának az ifjúsági mozgalmakon belül a házfoglalókat, mint egy tipikus példáját az új társadalmi mozgalmaknak. Ezen mozgalmak a '70-es évek Nyugat - Németországában nem tettek mást, minthogy válaszul azon igazságtalan helyzetre, hogy a fiataloknak nem jutott elég lakás, viszont volt megfelelő számú, csak a tulajdonosaik nem adták ki és el őket, egyszerűen beköltöztek a lakásokba vagy házakba, és ott egy alternatív életformát alakítottak ki maguknak. Ezen házfoglalók csoportjainak a tevékenysége sem nevezhető konvencionálisnak, mivel ezzel a tulajdonjog és a bérlés új koncepcióját dolgozták ki, amely sértette az addigi konvencionálisan létezőt.

Viszont joggal kérdezheti meg azt bárki a két példa alapján, hogy ezen mozgalmak milyen történelmi előzményekkel rendelkeznek, és hogyan alakultak ki? Ebből a szempontból fontos megemlíteni 1968-at, mikor is a párizsi diáklázadások megtörténtek. Ekkor az egyetemisták elfoglalták a Sorbonne-t. Viszont milyen okok vezettek ehhez az eseményhez? Ahhoz hogy ezt megérthessük, vissza kell mennünk egészen a második világháborúig. Ebben a csatározásban Európa jelentős része elpusztult, s a lakosság döntő többsége megismerte a nyomort, az éhezést és a szenvedést. Ugyanezt megismerte a háború után felnövekvő generáció is, akik az előbb leírt okok miatt örömmel vették az 50-es években létrejövő jóléti állam kiépülését és vívmányait, és erőteljesen ragaszkodtak is hozzájuk, nem kérdőjelezték

meg ezeket. Ehhez hozzájárult, hogy a Szovjetunióknak ezt a jóléti rendszert fenyegető veszélye miatt a radikális baloldal nem tűnt vonzó alternatívának, és emiatt az akkori fiatalság kortárs művészeti, vagy hagyományos politikai irányzatokhoz csatlakozott.

A hatvanas évekre azonban jelentősen módosult a kép, elég ha Martin Luther Kingre, a hippy mozgalomra, Woodstock - ra gondolunk. Ennek volt az egyik csúcspontja 1968. Eddigre a fiatalok elégedetlenné válnak a jóléti állam vívmányaival, a nonkonformizmus mellett törnek lándzsát és láznak, az újat keresik, a szokatlant, radikálisat. (Ezt a jelenséget Helmut Shelsky nevű társadalomtudós úgy magyarázta, hogy egy „szkeptikus generációt” a dühös fiatalok nemzedéke vált.)

Azonban mi történt a mozgalmakkal a későbbiekben? A '70-es évek ezen mozgalmak szempontjából apályos időszakként említhető meg, mivel visszaszorul a radikalizmus, viszont nem szűnik meg. A megmaradt radikálisok továbbra is meg szeretnék valósítani céljaikat, de ehhez nincs meg a megfelelő társadalmi támogatás, és nem tudják mobilizálni az embereket. Ezért erőszakos módszerekhez és terrorisztikus eszközökhöz nyúlnak; kisebb nagyobb terrorcsoportok alakulnak (pl: Rote Armee Fraktion, Vörös Brigádok, Action Direte - vagy gondoljunk csak az 1976-os müncheni nyári olimpiára) Egyes szerzők szerint párhuzam húzható ezen időszak terrorcselekményi és az 1871-es párizsi kommünt követő időszak között, mivel mindkét korszakban egy nagyobb, az egész emberiség életét megváltoztatni kívánó esemény kudarcra után szaporodtak meg a terrorcselekmények.

Ezen csoportok ugyanazokat a célokat kívánták megvalósítani, mint az 1968-as diák lázadások, csak más eszközökkel; viszont sikertelenül jártak, mivel mobilizálni szerették volna a társadalmat, de a terrorakciókkal ennek ellenkező hatását érték el, mivel eljátszottak ezzel társadalmi támogatásukat. Ezzel együtt szertefoszlott a radikális mozgalmaknak a támogató munkásosztályba vetett mítosza is.

Ezek mellett új problémák kerültek előtérbe ebben az időben, amelyek részben életre keltették a korábbi generációk eszményeit (ilyen volt pl: Afganisztán és a hidegháború felerősödése) Ennek köszönhetően megjelentek az alternatív társadalmi mozgalmak. Közös jellemzőjük, hogy sokszínű témákat képviselnek, de nem általánosságban, mivel ezen csoportok általában egyesével kötelezik el magukat egy adott téma mellett (ezt idegen kifejezéssel single issues mozgalmaknak nevezik) közös Tulajdonságuk továbbá az ökopax tematika és az erőszak-mentes politika; társadalmi bázisnak nem az elveszett rétegeket tekintik, hanem a középrétegeket, az értelmiségieket. 1968-cal közös a radikális keresése, a társadalmi átalakulás gondolata, autonómia kialakításának vágya, az önkifejezés, valamint nagy jelentőséggel bír számukra a politikai részvétel és a posztmateriális értékek, így ezek a

mozgalmak cselekvő módon fejlesztik továbbá 1968 örökségét, és nem szolgáian másolják azt.

A 80-as években lassú erősödése figyelhető meg ezen mozgalmaknak, (pl: zöldek) míg 90-es években egy lassú visszaesés után új alternatív mozgalmak jelentek meg, melyek nem voltak mások, mint a globalizációkritikai és globalizáció-ellenes mozgalmak. Ezek kezdete 1994-re tehető, mikor is zapatista felkelők Mexikóban elfoglalták San Cristoball de la Calast, amely esemény után elindult a Ya Basta! (elég volt!) mozgalom. Eme mozgalom egyik legnagyobb tömegdemonstrációjára 2000-ben került sor, mikor is 100 000 embert sikerült kivinniük az utcákra. Brazíliában megjelent egy hasonló mozgalom, a földfoglalók mozgalma, rövidebb nevén MTS. 1999-ben a WTO-nak Seattle-ben megrendezett eseménye ellen a globalizációkritikai mozgalmak nem pártszerűen szerveződött csoportjainak sokasága tüntetett, és céljukat sikerrel el is érték, azaz hamarabb be kellett fejezni a rendezvényt.

Általánosságban elmondható új-alternatív mozgalmakról, a '90-es évek végén futottak fel és valamilyen nemzetközi szervezet elleni tüntetés alkalmával manifesztálódnak, eszközeikben pedig egyáltalán nem nevezhetőek békésnek. Ez lenne tehát az általános bemutatása ezen mozgalmak; a következőkben a hazai viszonyokra térnék rá.

A '80-as években, annak a letelején Magyarországon is kezdtek megjelenni ilyen csoportok, többek között gondolhatunk itt a Duna-körre, a különböző béke-diák- és ökomozgalmakra, viszont teljesen hiányzott a feminizmus és házfoglalók mozgalma. Ebben az időben, mikor ezek a mozgalmak megjelentek, az alternatív jelzót főként ezekre a társadalmi mozgalmakra alkalmazták, viszont a '80-as évek végére minden, az addigi pártállammal szembehelyezkedő politikai csoport alternatívának címezte magát, kiürésítve ezzel magát a fogalmat, és nagy kárt okozva a valódi alternatív mozgalmaknak, Részben ez az oka annak, hogy hazánkban az alternatív mozgalmak igen gyengék. A másik oka, hogy Magyarország kedvezőtlen talaja az ilyen jellegű társadalmi csoportosulásoknak, mivel ezek a mozgalmak a jóléti, polgári demokrácia meghaladására jöttek létre Nyugat - Európában, míg Kelet - Közép Európában ezt nem lehetett sikeresen képviselni, mivel ez a rendszerváltáskor ez a fajta demokrácia itt nem létezett; éppen ezt a demokráciát akarták az akkori főbb politikai pártok kialakítani. Ugyanez a kettőség figyelhető meg '68 keleti és nyugati értelmezésében is. A civil szféra nem értelmezhető az aktív állampolgárság fogalma és típusa nélkül. A továbbiakban ezt vesszük szemügyre.

Az aktív állampolgárság

Az 1988-'89-es rendszerváltás után hazánk ismét egy tanulási fázisba érkezett. Újból meg kellett tanulnunk, hogyan élhetünk a demokratikus államberendezkedésben. Az egypárti diktatúrát többpárti demokrácia váltotta fel. Az általános és titkos választójoggal élve, szabadon dönthettünk a politikai pártok között. De erre még nem voltunk felkészülve. Ismeretlen volt a lakosság számára, hogy nem áll felettük egy pártállam, ami megmondaná, hogy mire kell szavazni és megszabná az életet, mit és hogyan kell tennünk.

Tehát elindult a demokratikus normák átvétele. Négyévenként választásokat tartanak. Az országgyűlésben megtalálható volt a kormánypárt mellett az ellenzék is, sőt mellettük egyéb más politikai szerveződések is bent voltak a parlamentben. A választópolgárok számára eddig ismeretlen volt, hogy ellent mondhatnak a kormánynak, sőt ellenkező véleményüket akár kifejezésre is juttathatják. Ugyanis az állampolgároknak jogaik vannak, amiket az alkotmány és a választási törvény is rögzít.

Ezzel pedig elértünk a legnagyobb problémához, amely ma is meghatározó a kelet-közép európai régió lakossága körében. Ugyan kifejlődött a civil társadalom, de sajnos eléggé gyenge lábakon áll és nem azt a célt szolgálja, amire létrejött. Nem helyeznek elég hangsúlyt a demokráciára való nevelésre. Pedig az emberek e nélkül nem ébrednek rá, hogy mint állampolgároknak kötelességeik és jogaik is vannak, melyeket érvényesíthetnek, amennyiben úgy érzik, hogy csorbítják azokat. Azonban itt azt is meg kell említenünk, hogy pl.: hazánkban is igen kevés erre alkalmas fórum van, amelyen ezt megtehetnék az emberek. Egyszóval az itteni államok még tanulják az aktív állampolgárság fogalmát. Ennek kiteljesedése nélkül nem tudnak felzárkózni a modern európai országok mellett, veszélybe kerül a versenyképességük politikai és gazdasági téren egyaránt. A lakosságot arra kéne buzdítani, hogy igenis bátran vegyenek részt a közösség formálásában, de ezt úgy tegyék, hogy közben betartják a törvényi előírásokat is. Ennek egyik kiváló csatornája az oktatás lenne, hiszen ezáltal nem csak tudást szerzünk, hanem ez az intézmény cselekvésre is buzdít. Megtanítja, hogyan vehetünk részt a társadalmi folyamatokban. Ahogy Herbert Spencer, angol filozófus mondta: „Az oktatás/tanulás legfőbb célja nem a tudás, hanem a cselekvés.”.

A demokrácia és az állampolgári jogok

A köztársaság, mint államforma, magában tartalmazza az államberendezkedésnek azt a formáját, hogy az államfőt és a legfőbb állami szerveket választás útján, határozott időre jelölik ki posztjukra. A népnek joga van tehát a döntéshez a szavazás útján. Majd az állam működése közben is jelen van a népi részvétel. Ennek három fajtája alakult ki. Attól függően,

hogy ez a részvétel mennyire valósul meg, beszélhetünk közvetlen demokráciáról, képviseleti vagy közvetett demokráciáról és vegyes demokráciákról.

A közvetlen hatalomgyakorlási mód, ahogy a neve is utal rá, olyan demokrácia melyben a nép maga, közvetlenül vesz részt a kormányzásban, az alapvető politikai jogai révén. Amelyek, konkrétan a szólásszabadság, a gyülekezési jog, a sajtószabadság, az egyesülési jog és ide tartozik a vallásszabadság is. Ezek az állampolgári jogok biztosítják az emberek cselekvési szabadságát az állami beavatkozástól. A közvetlen demokrácia tehát a következő elemeken keresztül valósulhat meg: népgyűlés pl.: Svájcban, ahol a legfontosabb ügyekben ezen szerv dönt; népi vétó pl.: Olaszországban; népi kezdeményezés, nép iniciativa; végül pedig de nem utolsó sorban a népszavazás/referendum útján lehet érvényesíteni a népi akaratot, mely lehet ügydöntő (eredménye kötelező érvényű) vagy konzultatív (eredménye irányadó). Mind a népszavazás mind a népi kezdeményezés lehet országos szintű illetve helyi szintű is, ezekre pedig törvényi szabályozások érvényesek. Azonban a közvetlen demokrácia nem igazán gyakori államforma, de a képviseleti demokráciával együtt alkotják a vegyes rendszerű demokráciákat, melyek viszont már gyakoribbak. A leggyakoribb berendezkedési típus a közvetett demokrácia. Ennek a jellemzője, hogy a választópolgárok képviselőket választanak, akik majd az országgyűlésben képviselik a népet. Továbbá az önkormányzati képviselők is ezen feladatot látják el, csak ugye alsóbb szinten, akiket pedig ugyanúgy választanak. Ebben a demokrácia típusban nem igazán jelentős a népszavazás intézménye, vagyis a népi részvétel.

Hollandia az egyetlen ország, a nyugat-európaiak között, ahol még nem tartottak népszavazást, és az Alkotmány sem szabályozza ezt. Németországban annak ellenére, hogy az Alkotmánya kimondja, hogy a hatalom a néptől származik, a népszavazás intézményét csak a terület újrafelosztásának kérdésében ismeri. Portugáliában csak 1989-ben vezettek be rendelkezést a népszavazás kapcsán, az Alkotmányba. Finnországba is csak 1987-ben foglalták bele az Alkotmányba a népszavazással kapcsolatos rendelkezést, annak ellenére, hogy már tartottak előtte referendumot. Nagy-Britanniában, érthető módon, hiszen nincs írott alkotmány, nincs konkrét politikai szabályozása a népszavazás rendjének, pedig már itt is került rá sor ezelőtt.

Ahogy arról már nagyon sokan hallottunk, Svájcban igen fontos szerepe van a népszavazásnak, szinte mindent népszavazásra bocsátanak. Ezen az országon kívül még Dániában, Svédországban, Franciaországban, Írországban és Olaszországban van döntő súlya a referendumnak.

Ha egy kicsit körültekintünk Magyarország szomszédos országai felé is illetve azok szomszédai felé, szintén változatos képet kapunk ebben a témában. Csehországban például nem találunk fejlett népszavazási intézményt. Nem is ismerik az országos referendumot. Volt ugyan 1999-ben egy próbálkozás a szabályozásra, de csak kizárólag az EU-csatlakozás kapcsán tartott népszavazás miatt történt. E rendelkezés szerint a kormány, a képviselők 2/5-e és 250 ezer választópolgár kezdeményezhet népszavazást. Itt is, ugyan úgy, mint hazánkban, megtalálható a népszavazás tárgyát nem képező témakörök megkötése, ezek pl.: a költségvetésre irányuló kérdések vagy a demokratikus jogállamot érintő kérdések. Tehát elmondhatjuk, hogy ez a szabályozás még a jövő generáció feladata lesz.

Szlovákiában viszont épp egy ellentétes helyzettel találjuk szemben magunkat, hiszen itt igen fejlett törvényi szabályozás van életben a népszavazással kapcsolatban. De itt is csak egyik részről hiszen a népszavazás intézménye szabályozva van de a népi kezdeményezés, amikor is az állampolgárok saját maguk kezdeményezhetnek törvényeket például, nincs megoldva, nincs szabályozva. Sőt a népszavazással kapcsolatba olyan kikötés is található, hogy közvetlenül referendum útján nem lehet alkotmányt módosítani, annak csak véleményformáló hatása lehet a törvényhozókra. Szlovákiában viszont létezik az az intézmény, hogy népszavazás útján visszahívható a köztársasági elnök.

Lengyelország esetében is azzal a helyzettel találjuk szemben magunkat, hogy a népszavazás szabályozása megtörtént, ugyan de a népi kezdeményezésről csak 1995-ben rendelkeztek. Igen magas határt megszabva ugyan (500 000 állampolgár) és még ez sem biztosítja az eredményességet, mert a szejm mondja ki az utolsó szót. Természetesen itt is vannak olyan témák, amelyeket nem érinthet a népszavazás témája: közkegyelem, honvédelem, állami bevételek és kiadások kérdése.

Bulgária esetében sem figyelhetünk meg sok újdonságot. Sőt itt talán a közvetlen demokrácia intézményei is megkérdőjelezhetők, szinte mintha csak képviseleti demokrácia lenne. A képviseleti szervek kezében van a népszavazások szabályozása. A közvetlen demokrácia elemei egészen a helyi szintre szorultak vissza, országos referendumra még nem is került sor. Tehát a népnek nincs is joga népszavazást kezdeményeznie hisz ez a népgyűlés kezében van. Itt is szinte a hagyományosan nem népszavazási témák meg vannak, de olyan kérdésekben sem tarthatnak referendumot, mint a bírói hatalmi ágra vonatkozó témák és az Alkotmánybíróság hatáskörébe tartozó kérdések.

Romániában az Alkotmány rendelkezik a referendumról. Többek között a törvényhozási iniciatíváról, melyet a kormány, a szenátorok, a képviselők és minimum 250 ezer állampolgár kezdeményezhet. Itt azonban még olyan kritérium is szerepel, hogy a román megyék egy

negyedéből kell lennie ennek a 250 ezer választópolgárnak, ezen belül Bukarestből 10 ezernek, tehát ez egyértelműen megnehezíti a kisebbségek helyzetét, pl.: a magyarokét. Továbbá nem érinthet adózási, nemzetközi témát érintő kérdést, közkegyelemmel és egyéni kegyelemmel kapcsolatos témát. Csak a törvényhozás témakörébe tartozó kérdésben kezdeményezhető népszavazás.

Mindezek után összegzésként elmondhatjuk, hogy Szlovákiában, Lengyelországban és Romániában ismert a közvetlen demokrácia azon intézménye, hogy az Alkotmányban rögzítve megtalálható, hogy bizonyos esetekben kötelező népszavazást tartani ilyen: az alkotmánymódosítás és az államszövetséghez való csatlakozás illetve abból való kiválás. Az utolsó döntő szót azonban az államelnök mondja ki. Magyarországon ezzel szemben nem kötelező érvényűen van előírva a referendum, hanem bizonyos mennyiségű aláírás összegyűjtése után lehet kezdeményezni, tehát hazánkban kötelezően elrendelhető, míg az előbb említett három országban kötelező megtartani. Romániában 500 ezer állampolgári aláírás összegyűjtése után alkotmánymódosítást lehet kezdeményezni, míg Bulgáriában, Magyarországon és Szlovákiában az Alkotmány mondja ki, hogy ebben a kérdésben nem lehet népszavazást tartani. A vizsgált államok közül csak Szlovákiában és Romániában él az az intézmény, hogy népszavazás útján visszahívható a köztársasági elnök. Ez a mód az Amerikai Egyesült Államokban bevett szokás (tagállami szinten). Az összes vizsgált országra azonban elmondható, hogy igyekszik azokat a tárgyköröket kivenni a népszavazásra kerülő témák közül, amelyek az állam működését módosítaná. Ebben a tekintetben Magyarország és Bulgária kiemelkedik az országok közül, hiszen ezekben az államokban igen hosszú a tiltott témák sora. Itt ugyan feltehetnénk azt a kérdést, hogy, miért is. Ez ugyanis a bizalmatlanságra utal a kormányzók felől a kormányzottak felé. Inkább megtiltják nekik, hogy beleszólhassanak egyes témákba, félve nehogy megakadályozzák az intézkedéseiket és esetleg az ő javukra fordítsák a szabályozást illetve olyan intézkedést kezdeményezzenek, ami az érdekeiket védik. Mindent egybe vetve pedig a népi kezdeményezés intézményét csak Magyarországon és Romániában találhatjuk meg.

Tehát a civil szféra gyengesége ellenére próbálkozott megerősödni, hiszen igen sokrétű irányba indult a népszavazások fejlődése, még ha a népi kezdeményezések kicsit le is maradtak ebben a fejlődésben, a referendumok kezdeményezésében megjelenhet az állampolgári kezdeményezés. Ami egyértelműen pozitívan hat a választópolgárokra, hiszen ez közelebb hozza őket a politikához, legalábbis úgy érezhetik, hogy valóban választók, tehát választhatnak, az alternatívák közül esetleg újakat javasolhatnak. Az pedig már egy másik kérdés, hogy igen erős szabályozások vannak életben az érvényességhez és az

eredményességhez, és ha ezeket még teljesítik is az állampolgárok a felsőbb politikai vezetés megbuktathatja azt, hiszen a legtöbb helyen a képviselők többségének is el kell fogadnia a kezdeményezést.

Civil szervezetek 2016-ban Magyarországon

A 2011. évi CLXXV. Tv. 2.§ (6.) során meghatározásra került a civil szervezet fogalma. Civil szervezetnek tekintjük a civil társaságot, a Magyarországon nyilvántartásba vett egyesületet (a párt kivételével) és az alapítványt. Általában spontán módon, kezdeményezésre, mozgalomból kinőve jön létre.

A civil szervezet olyan nonprofit szervezet, amely saját költségvetéssel rendelkezik. A szervezet közcélú tevékenységet és közfeladatot lát el, azaz a szervezetnél tágabb közösség érdekében jár el.

Magyarországon a KSH adatai szerint közel 70 000 nonprofit szervezet működik, azonban csak egy részük jogosult az adó 1 százalék fogadására.

Az egyesületek, alapítványok és közalapítványok akkor lehetnek kedvezményezettek, ha székhelyük belföldön van, a működésük magyarországi közösség, illetve a határon túli magyarság érdekében történik. A civil szervezetnek meghatározott időszakon belül nem lehet lejárt esedékességű köztartozása, közvetlen politikai tevékenységet nem folytathat, szervezete pártoktól független és azoknak anyagi támogatást nem nyújt. Magyarországon az elmúlt évtizedekben folyamatosan szaporodtak el a különböző érdekcsoportosulások, civil szervezetek, mozgalmak. 2016-ban már 27.304 civil szervezet szerepel a regisztrált kedvezményezettek listáján.

Magyarországon az elmúlt években megfigyelhető, hogy megjelent az állampolgári tudat. Különböző érdekek, értékek, területek mentén létrejövő csoportok szerveződnek, amiknek egyre fiatalabb a közönsége. A szerveződést nem teljesen a klasszikus értelemben kell értelmezni, sokkal inkább internetes közegben kell elképzelni. Megfigyelhető, hogy egyre kevesebb ügy miatt mennek ki az utcára, nagy tömegeket már nem lehet megmozgatni, csak nagyon ritkán, éppen ezért a civil mozgalom ráépült a közösségi médiára. Ez leginkább a fiatalabb korosztályra értendő, hiszen ők ott élik a mindennapjaikat, értelemszerűen a mozgalmi szerveződések is itt nyertek maguknak teret.

A civil mozgalmak az ifjúság körében leginkább a hatalom ellenében, vagy vonzáskörzetében figyelhető meg. De mindenképpen van egyfajta politikai vetülete a mozgalmuknak. Ez teljesen érthető, hiszen a demokratikus keretek között mozgó ellenállás egy lehetősége a fiataloknak a szervezetbe tömörülésre, esetleg későbbi vezető csoportok

kialakítására. Az aktív állampolgárosodás lezajlott, felnőtt már egy olyan generáció, aminek köze nem volt a diktatúrához, melynek tagjai már odamennek és akkor, amikor csak akarnak.

Fentebb már szó esett róla, hogy az új típusú mozgalmak csoportjába tartoznak az állampolgári kezdeményezések, ökológiai mozgalmak, alternatív életforma mozgalom, ifjúsági mozgalom, kommuna mozgalom, feminizmus, emancipációs mozgalom, új spiritualizmus, új békemozgalom, állampolgári jogok kiterjesztésére és megvédésére irányuló mozgalom, és végül, de nem utolsósorban a globalizációkritikai mozgalom. Azt is elmondtuk, hogy a kezdetekkor ezek nem igazán voltak jelen a civil szférában, hiszen a jóléti társadalom kritikájára jöttek létre és Magyarország társadalma a rendszerváltáskor még nem tartott ott, hogy egy olyan rendszer ellen fogalmazzon meg kritikát, ami még ki sem épült, sőt aminek kiépítésén éppen fáradozott. A rendszerváltás óta azonban már eltelt majdnem 30 év, felnőtt az új nemzedék, rögzült a jóléti társadalom struktúrája, ezek pedig életre hívták az új típusú mozgalmakat is. A felsoroltak közül szinte mindegyikre találunk példát, sőt ha jobban megfigyeljük, akkor erős átjárás van most már a különböző csoportok között. Ez pedig teljesen érthető a demokrácia és a demokratikus rendszer kiépülését és megszilárdulását látva és tapasztalva. Valószínűsíthető, hogy további mozgalmi megmozdulások is csatlakozni fognak a felsoroltak mellé, hiszen minden mozgalom egy reakció és ellenreakció egy adott folyamatra, illetve lesznek megint olyan formátumok, amik jelentéstartama megváltozik, illetve előbb-utóbb ki fog üresedni. Lezárásképpen azt láthatjuk, hogy a 2000-es évek végére érkeztek meg hazánkba az új típusú mozgalmak, teljesen érthető késéssel. Ez pedig folyamatos változást fog eredményezni az állampolgári gondolkodásban. Egyelőre a zavarosabb tartalmak dominálnak és a valami ellen magatartásmód, de ez a megszilárdulással enyhülni fog elősegítve egy modern demokratikus alapokon nyugvó társadalom kialakulását.